

УДК:334.722:338.26:330.34

Кашуба Я.М.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЙТИНГУ РЕГІОНІВ ЗА РІВНЕМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ СТРУКТУРНИХ ПОКАЗНИКІВ

В статті розроблено метод оцінювання якості розвитку підприємництва в регіоні на основі аналізу відносних структурних показників. Виконано регіональні порівняння спеціалізації та в сфері інноваційних послуг.

Ключові слова: підприємництво, регіональні співставлення, структурні показники.

The author grounds the new method for the estimation of development's quality for enterprise in a region using the analysis of structural indicators. Author executes the regional comparisons of specialization and in the sphere of innovative services.

Keywords: enterprise, regional comparisons, structural indicators.

Сучасні зміни в економіці стають все більш складними, отже обґрунтовують актуальність досліджень щодо управління станом та розвитком підприємництва. При управлінні розвитком регіону в умовах трансформацій, а також розвитком підприємництва зокрема, важливого значення набуває співставлення одних регіонів з іншими, впорядкування регіонів за рівнем розвитку на основі побудови рейтингової оцінки, визначення факторів, які дають змогу окремим регіонам розвиватись випереджаючими темпами.

Стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні, зв'язок економічних показників регіону з ефективністю функціонування малих підприємств досліджували такі вчені, як Т. Васильців [1], С. Дрига [2], Я. Жаліло [3; 5], Г. Кампо [4], А. Мохненко [6], В. Геєць, Т. Єфіменко, Е. Лібанова, В. Ляшенко [7–9]. Фундаментальною є праця А. Чухна, в якій обґрунтовується зв'язок розвитку економічних систем та їх структурних показників [10]. Основну увагу в зазначених дослідженнях було приділено абсолютним показникам розвитку, зокрема кількості малих та середніх підприємств, їх розподілу за регіонами, рівню зайнятості на малих підприємствах, прибутковості діяльності тощо. Однак, питання, які пов'язані з оцінюванням рейтингу регіонів за структурними показниками розвитку підприємництва в сфері інноваційних послуг та за наявністю спеціалізації, потребують подальшого вивчення.

Метою роботи є розробка методу оцінювання якості розвитку підприємництва в регіоні за структурними показниками розвитку підприємництва в сфері інноваційних послуг та за наявністю спеціалізації. Інформаційною базою дослідження були дані Державного комітету статистики України, головних управлінь статистики в областях та АР Крим.

Я. Жаліло підкреслює нагальність приділення уваги до галузевої специфіки діяльності підприємців регіону. Автор зазначає, що негативні чинники структурних деформацій мають бути направлені на структурну перебудову регіону у коротко- та середньостроковій перспективах. Для цього необхідною є політика, спрямована на стимулювання позитивних зрушень у технологічній та регіональній структурах [5].

Проблеми оцінювання розвитку малого бізнесу на регіональному рівні досліджені в роботі Г. Кампо [4]. Автором запропоновано вимірювання рівня розвитку малого бізнесу на територіях регіону, в основі якого міститься побудова й розрахунок синтетичного показника – регіонального індексу розвитку малого бізнесу, що залежить від врахування особливостей економічного й природно-ресурсного потенціалу окремих регіонів, їх можливостей у вирішенні загальнодержавних стратегічних завдань.

А. Мохненко зазначає, що особливістю розвитку малого бізнесу в Україні є його територіальна належність. Автором визначено основні напрями удосконалення системи управління малим бізнесом, які орієнтовані на поєднання інтересів малих підприємств з соціально-

економічними інтересами регіону. Для досягнення цієї мети пропонується адаптаційний механізм управління співвідношеннями малого бізнесу й регіональної економіки [6].

С. Дрига при дослідженні економічного розвитку малого підприємництва в Україні на загальнодержавному та регіональному рівні вивчає показники кількості підприємств і робочих місць в малому та середньому бізнесі [2].

Таким чином, більшість дослідників розглядають показники, які відображують абсолютні кількісні процеси в розвитку підприємництва, в той час як важливими при оцінюванні рейтингу регіонів за рівнем розвитку підприємництва є показники, що характеризують регіональну структуру економіки, а також її структуру залежно від діяльності малих підприємств. Крім того, необхідно врахувати ефективність функціонування підприємництва в межах регіону.

Отже, для проведення оцінювання було обрано регіони за наступними ознаками:

- за кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення;
- за часткою регіону в загальноукраїнському обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг);
- за часткою регіону в загальноукраїнському обсязі продукції (робіт, послуг), реалізованої малими підприємствами.

За кожною ознакою було обрано десять перших регіонів, результати вибору представлено в табл. 1. З табл. 1 видно, що спостерігається значний розрив в кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення між м. Київ та найближчим до нього в рейтингу регіоном – Одеською областю, 258 та 88 відповідно. Крім того, регіони, які є лідерами за обраними показниками, не співпадають.

Оскільки обрані показники відображують розвиток регіону з різних аспектів, то для кожного з регіонів, що були представлені в табл. 1, розраховано суму місць за трьома ознаками, яка дає змогу комплексно оцінювати рівень розвитку регіону, результати представлено в табл. 2.

Таблиця 1

Регіони-лідери за обраними ознаками (2009 р.)

№ з/п	За кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	За часткою в обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг)	За часткою в обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) МП
1	м. Київ (258)	м. Київ	м. Київ
2	Одеська (88)	Донецька	Дніпропетровська
3	м. Севастополь (87)	Дніпропетровська	Донецька
4	Автономна Республіка Крим (83)	Харківська	Одеська
5	Харківська (83)	Одеська	Харківська
6	Львівська (79)	Київська	Київська
7	Запорізька (77)	Запорізька	Львівська
8	Київська (76)	Луганська	Запорізька
9	Дніпропетровська (71)	Львівська	Луганська
10	Миколаївська (71)	Полтавська	Полтавська

Таблиця 2

Сума місць за обраними ознаками для регіонів-лідерів (2009 р.)

№ з/п	Регіон	Сума місць за трьома ознаками
1	м. Київ	1+1+1=3
2	Одеська	2+5+4=11
3	Дніпропетровська	9+3+2=14
4	Харківська	5+4+5=14
5	Київська	8+6+6=20
6	Донецька	16+2+3=21
7	Львівська	6+9+7=22
8	Запорізька	7+7+8=22
9	Автономна Республіка Крим	4+11+11=26
10	Полтавська	11+10+10=31
11	Миколаївська	10+12+12=34
12	Луганська	22+8+9=39
13	м. Севастополь	3+26+26=55

З подальшого аналізу м. Севастополь було виключено оскільки, по-перше, це місто, а не область, а по-друге, воно за сумою місць значно відстає навіть від останньої Луганської області. Для кожного з обраних дванадцяти регіонів було розраховано структуру реалізованої продукції за галузями в цілому та окремо для продукції, що реалізовано малими підприємствами, результати представлено в табл. 3.

Галузі діяльності малих підприємств представлено сільським господарством, промисловістю, будівництвом та сферою послуг. Сфера послуг в свою чергу має подальший розподіл на торгівлю, діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку, фінансову діяльність, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, освіту, охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту.

Необхідно відмітити, що така агрегована система представлення статистичної інформації утруднює аналіз інноваційної спрямованості розвитку підприємництва, й взагалі економіки регіону.

Основною тенденцією постіндустріальної економіки є випереджаючий розвиток сфери послуг [10], але необхідно враховувати, що послуги є неоднорідними. Так послуги, які надаються підприємцям у сфері інформатизації, значна частка послуг транспорту та зв'язку, освіта можуть бути віднесені до «інноваційних», тобто таких, які забезпечують інноваційний розвиток економіки. Для якісного аналізу розвитку підприємництва в сфері послуг автором пропонується в складі послуг виокремити торгівлю, інноваційні послуги та інші послуги, що не відносяться ані до торгівлі, ані до інноваційно-спрямованих.

Зокрема до інноваційних послуг автором віднесено вид економічної діяльності «Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям», оскільки до нього відносяться операції з нерухомим майном, оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність у сфері інформатизації, дослідження та розробки, діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям. До «найбільш інноваційних» серед них можна віднести діяльність у сфері інформатизації, дослідження та розробки.

Результати розрахунку частки означених послуг для кожного регіону представлено в табл. 3., а рейтинг регіону за цим показником наведено в табл. 4.

Таблиця 3

Структура реалізованої продукції за галузями в регіональному розрізі

	м. Київ	Харківська обл.	Львівська обл.	Львівська обл.	Одеська обл.	Київська обл.	АР Крим	Полтавська обл.	Миколаївська обл.	Запорізька обл.	Донецька обл.	Дніпропетровська обл.	Луганська обл.
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,20%	3,48%	1,93%	2,53%	4,35%	4,35%	3,70%	5,43%	6,76%	4,63%	1,31%	1,91%	2,89%
Промисловість	7,16%	15,57%	13,15%	6,52%	14,90%	14,90%	8,20%	9,93%	9,69%	11,26%	10,54%	9,69%	10,23%
Будівництво	6,89%	6,75%	9,07%	7,62%	8,79%	8,79%	13,33%	8,04%	6,94%	6,42%	7,26%	6,81%	7,80%
Торівля; ремонт	55,63%	56,68%	58,45%	61,08%	57,21%	57,21%	51,20%	63,21%	62,63%	64,60%	66,32%	68,52%	68,57%
Діяльність готелів та ресторанів	0,61%	0,59%	1,39%	0,69%	0,65%	0,65%	2,60%	0,54%	0,69%	0,95%	0,61%	0,34%	0,32%
Діяльність транспорту та зв'язку	3,83%	1,87%	4,41%	8,33%	3,63%	3,63%	7,35%	3,69%	4,57%	3,27%	2,85%	2,56%	2,62%
Фінансова діяльність	3,12%	2,71%	1,26%	1,00%	0,40%	0,40%	0,78%	1,27%	1,03%	1,53%	1,29%	1,17%	0,88%
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	21,03%	11,31%	8,72%	11,17%	9,15%	9,15%	10,79%	7,20%	6,77%	6,26%	8,78%	8,29%	5,75%
Освіта	0,16%	0,09%	0,19%	0,09%	0,11%	0,11%	0,18%	0,11%	0,09%	0,05%	0,11%	0,09%	0,07%
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,34%	0,25%	0,40%	0,17%	0,22%	0,22%	0,59%	0,14%	0,28%	0,37%	0,33%	0,13%	0,27%
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	1,04%	0,69%	1,03%	0,75%	0,58%	0,58%	1,13%	0,41%	0,53%	0,56%	0,60%	0,50%	0,60%
Інноваційні послуги	25,01%	13,27%	13,32%	19,59%	12,88%	12,88%	18,33%	11,01%	11,43%	9,58%	11,73%	10,93%	8,44%
Послуги, крім торгівлі та інноваційних	5,10%	4,25%	4,07%	2,61%	1,85%	1,85%	5,10%	2,35%	2,53%	3,41%	2,83%	2,14%	2,07%
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	258	83	79	88	76	76	83	63	71	77	55	71	49

Таблиця 4

Оцінювання наявності спеціалізації в регіоні та рейтингу якості розвитку

№ з/п	Регіон	Рейтинг за інноваційністю послуг	Оцінка наявності спеціалізації	Рейтинг за спеціалізацією	Сума рейтингів	Рейтинг за якістю розвитку
1	М. Київ	1	2,5	2,5	3,5	I
2	Одеська	2	1	5,5	7,5	IV
3	Дніпропетровська	10	0	10,5	20,5	X
4	Харківська	5	2	4	9	V
5	Київська	6	0,5	7,5	13,5	VI
6	Донецька	7	0	10,5	17,5	IX
7	Львівська	4	2,5	2,5	6,5	III
8	Запорізька	11	0	10,5	21,5	XI
9	Автономна Республіка Крим	3	5	1	4	II
10	Полтавська	9	0,5	7,5	16,5	VIII
11	Миколаївська	8	1	5,5	13,5	VII
12	Луганська	12	0	10,5	22,5	XII

Пропонується вважати, що зменшення частки торгівлі та відповідне збільшення частки інноваційних послуг є позитивною тенденцією, що свідчить про підвищення якості розвитку підприємництва в регіоні. Так за інноваційними послугами безсумнівним лідером є м. Київ, на другому місці – Одеська область, на третьому – АР Крим.

В процесі розвитку регіон використовує ті свої особливості, які можна вважати його сильними сторонами, що призводить до певної спеціалізації регіону в одній або декількох споріднених галузях. За даними табл. 3 було виділено по кожній галузі два регіони-лідери (перше та друге місце за часткою серед розглянутих регіонів) та розраховано оцінку наявності спеціалізації (1 бал за перше місце та 0,5 бала за друге), результати представлено в табл. 4.

Найбільший бал за цією ознакою має АР Крим, в якій підприємництво розвивається в сферах, тісно пов'язаних з курортно-рекреаційною діяльністю.

Так, АР Крим займає перше місце за часткою послуг в будівництві, діяльності ресторанів та готелів, охороні здоров'я та діяльності у сфері культури та спорту, друге місце за часткою діяльності транспорту та зв'язку та освіти.

У м. Києві краще, ніж в інших регіонах розвинені фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, у Львівській області спостерігається найбільша частка послуг освіти, друге місце в будівництві, діяльності готелів та ресторанів та діяльності у сфері охорони здоров'я. Тобто м. Київ реалізує свою перевагу як столиці країни, а Львівська область, як і АР Крим, має значний потенціал в курортно-рекреаційній діяльності.

Необхідно також відмітити спеціалізацію Харківської області, де підприємництво розвивається в промисловості за рахунок співпраці з великими промисловими підприємствами. Миколаївська та Полтавська області мають перевагу в сільському господарстві.

Враховуючи рейтинги за розглянутими двома напрямками – рівнем розвитку інноваційних послуг та наявністю спеціалізації регіону, пропонується оцінювати якість розвитку підприємництва в регіоні, результати оцінювання наведено в останньому стовбці табл. 4. За результатами оцінювання перше місце має м. Київ, друге – АР Крим, а останнє дванадцяте –

Луганська область.

Співставлення рейтингу якості розвитку підприємництва та місця за кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення представлено на рис. 1.

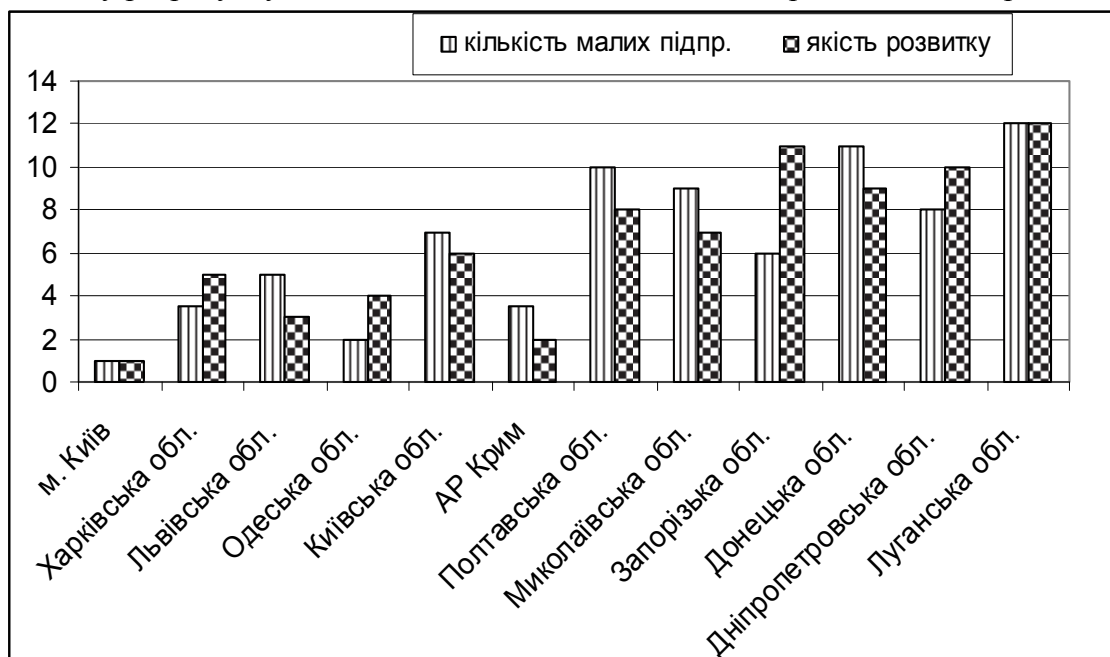

Рис. 1. Співставлення рейтингів за кількісним та якісним показниками

Аналіз рис.1 показав, що тільки для м. Київ та Луганської області оцінки за кількісними та якісними показниками співпадають, і це крайні регіони в рейтингах – регіон-лідер та регіон-аутсайдер. До регіонів, в яких кількісний показник оцінювання дає завищений результат, відносяться Харківська, Одеська, Запорізька та Дніпропетровська області, – в цих регіонах необхідно приділити увагу структурним перетворенням підприємництва, переорієнтації його на сучасні інноваційні послуги. Доцільним також є аналіз особливостей регіону, які можна було б використати як переваги, так наприклад, в Запорізькій області розташований о. Хортиця – історична святиня українського народу, є можливості розвитку курортів на узбережжі Азовського моря, тож визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємництва сприятиме підвищенню його якості.

В роботі вперше на основі поєднання рейтингування регіонів за структурними показниками розвитку підприємництва в сфері інноваційних послуг та наявністю спеціалізації розроблено метод оцінювання якості розвитку підприємництва в регіоні, побудовано рейтинг дванадцяти регіонів України за результатами діяльності в 2009 р. Застосування запропонованого рейтингу в управлінні розвитком підприємництва дає змогу більш ґрунтовно визначати напрями структурних перетворень.

В подальших дослідженнях автором планується дослідити вплив динаміки структурних зрушень, що відбуваються в розвитку підприємництва, на результативність їх діяльності та темпи росту абсолютних показників.

Література:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с.
2. Дрига С.Г. Мале підприємництво України: становлення, механізми управління та підтримки: Монографія. – К.: 2009. – 459 с.
3. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. –

- К.: НІСД, 2009. – 336 с.
4. Кампо Г.М. Управління розвитком малого бізнесу регіону (на матеріалах Закарпатської області): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / Г.М. Кампо; Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород, 2009. — 20 с.
 5. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України. – К.: НІСД, 2010. – 45 с.
 6. Мохненко А.С. Становлення малого бізнесу регіону та підтримка його розвитку (на прикладі Херсонської області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / А.С. Мохненко; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2002. – 20 с.
 7. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін та ін. – К.: Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
 8. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь//Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Київ . – 2009. – 180 с.
 9. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь//Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Київ . – 2010. – 240 с.
 10. Чухно А.А. Твори : у 3 т. / А.А. Чухно; НАН України ; Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; Наук.-дослід. Фін. ін.-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т. 3 : Становлення еволюційної парадигми економічної теорії. – 712 с.

*Рекомендовано до публікації:
д.е.н., проф. Сергєєва Л.Н., 20.11.2011 р.*

*Надійшла до редакції:
09.11.2011 р.*